

Sygn. akt I PZ 15/11

POSTANOWIENIE

Dnia 6 września 2011 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Katarzyna Gonera (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Józef Iwulski

SSA Jolanta Frańczak

w sprawie z powództwa S. G.

przeciwko "S." SA

o uzupełnienie wyroku w przedmiocie kosztów na skutek skargi o wznowienie postępowania w sprawie VI Pa .../97,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 6 września 2011 r.,

zażalenia powódki na postanowienie Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w B.

z dnia 9 marca 2011 r.,

odrzuca zażalenie.

Uzasadnienie

Sąd Wojewódzki wyrokiem z 22 stycznia 1998 r. zmienił wyrok Sądu Rejonowego w O. z 19 lipca 1996 r. w ten sposób, że przywrócił powódkę S. G. do pracy u strony pozwanej – w Firmie Chemicznej „D.” SA na stanowisku określonym w wypowiedzeniu zmieniającym, doręczonym powódce 10 lipca 1995 r., a w pozostałej części apelację oddalił. Nie orzekł o kosztach procesu.

W piśmie z 27 stycznia 1998 r. powódka wniosła o uzupełnienie tego wyroku przez orzeczenie o kosztach procesu.

Postanowieniem z 18 lutego 1998 r. Sąd Wojewódzki wniosek ten oddalił.

W piśmie z 15 listopada 1998 r. powódka wniosła o wznowienie postępowania zakończonego postanowieniem Sądu Wojewódzkiego w B. z 18 lutego 1998 r., odmawiającym uzupełnienia wyroku tego Sądu z 22 stycznia 1998 r. przez zawarcie w nim rozstrzygnięcia o kosztach procesu.

Sąd Okręgowy postanowieniem z 19 stycznia 1999 r., w sprawie VI Pa .../98, uznał skargę o wznowienie postępowania za dopuszczalną, ponieważ skład Sądu Wojewódzkiego wydający zaskarżone postanowienie z 18 lutego 1998 r. był sprzeczny z art. 386 § 5 k.p.c. Sąd Okręgowy nie rozpoznał jednak merytorycznie skargi o wznowienie postępowania (nie orzekł w przedmiocie wniosku o uzupełnienie wyroku Sądu Wojewódzkiego z 22 stycznia 1998 r. o rozstrzygnięcie o kosztach procesu).

Postanowieniem z 18 sierpnia 2010 r. Sąd Apelacyjny, w sprawie III S .../10, stwierdził, że w postępowaniu przed Sądem Okręgowym – Sądem Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w B. nastąpiła przewlekłość i nakazał Sądowi Okręgowemu w B. podjęcie odpowiednich czynności w celu rozpoznania skargi o wznowienie postępowania w sprawie uzupełnienia wyroku tego Sądu z 22 stycznia 1998 r., VI Pa .../97, w części dotyczącej kosztów postępowania.

W piśmie procesowym z 15 września 2010 r. powódka ponowiła wniosek o „uzupełnienie wyroku w części dotyczącej kosztów procesu”.

Postanowieniem z 16 września 2010 r. Sąd Okręgowy, w sprawie VI Pa .../98, rozpoznając wniosek powódki „o uzupełnienie wyroku w przedmiocie kosztów” (tak ujęto przedmiot rozpoznania), oddalił wniosek.

Sąd Okręgowy uznał, że wniosek o uzupełnienie wyroku jest bezzasadny. Powołując się na treść art. 109 k.p.c., Sąd Okręgowy stwierdził, że powódka była reprezentowana przez dwóch adwokatów w postępowaniach kasacyjnych przed Sądem Najwyższym, związanych ze złożonymi w jej imieniu kasacjami. Żaden z profesjonalnych pełnomocników powódki nie zgłosił wniosku o przyznanie stosownych kosztów zastępstwa procesowego. Z protokołów rozpraw przed Sądem Wojewódzkim w B. nie wynika, aby także sama powódka domagała się zwrotu kosztów procesu. Powódka nie była wzywana do Sądu Wojewódzkiego na wyznaczone terminy rozpraw, a jedynie była o nich zawiadamiana. Tym samym nie przysługują powódce koszty związane ze stawiennictwem na rozprawie, co wynika

z dekretu z 26 października 1950 r. o należnościach świadków, biegłych i stron w postępowaniu sądowym. Powódce nie należy się zwrot kosztów związanych ze stawiennictwem w czerwcu 1996 r. w Zakładzie Medycyny Sądowej w Krakowie, gdyż brak jest podstaw prawnych do przyznania jej tych kosztów. Nie znajdując podstaw do uzupełnienia wyroku na podstawie art. 351 k.p.c., Sąd Okręgowy wniosek oddalił.

W piśmie z 19 października 2010 r. powódka wniosła osobiście sporządzone zażalenie na powyższe postanowienie, kierując je do Sądu Apelacyjnego.

Postanowieniem z 15 grudnia 2010 r. Sąd Okręgowy odrzucił zażalenie powódki z 19 października 2010 r. z powodu jego niedopuszczalności.

W uzasadnieniu postanowienia Sąd Okręgowy powołał się na treść art. 394¹ § 1 k.p.c. stwierdzając, że zażalenie do Sądu Najwyższego przysługuje na postanowienie sądu drugiej instancji co do kosztów procesu, które nie były przedmiotem rozstrzygnięcia sądu pierwszej instancji. Przepis ten ma charakter wyjątkowy. Konieczną przesłankę jego zastosowania stanowi stwierdzenie, że przedmiotem rozstrzygnięcia sądu drugiej instancji były koszty procesu, o których nie orzekał sąd pierwszej instancji. Sąd drugiej instancji rozstrzyga o kosztach procesu tylko wtedy, gdy oddała apelację lub gdy w razie jej uwzględnienia zmienia zaskarżony wyrok. Na obecnym etapie postępowania nie mamy do czynienia z takim przypadkiem. Ponadto, co oczywiste, zażalenie do Sądu Najwyższego złożyć może w imieniu strony tylko adwokat lub radca prawny (co wynika z tzw. przymusu adwokacko-radcowskiego).

W piśmie z 10 stycznia 2011 r. (które wpłynęło do Sądu Okręgowego 13 stycznia 2011 r.) powódka wniosła osobiście sporządzone zażalenie na powyższe postanowienie, kierując je do Sądu Apelacyjnego.

Postanowieniem z 9 marca 2011 r. Sąd Okręgowy odrzucił zażalenie powódki z 13 stycznia 2011 r. z powodu jego niedopuszczalności.

W uzasadnieniu postanowienia Sąd Okręgowy powołał się na treść art. 394¹ k.p.c. i stwierdził, że rozpoznając wniosek powódki o uzupełnienie wyroku w przedmiocie kosztów działał jako sąd drugiej instancji. Tym samym zażalenie mogło być skierowane tylko i wyłącznie do Sądu Najwyższego. Zgodnie z art. 87¹ k.p.c., w postępowaniu przed Sądem Najwyższym obowiązuje zastępstwo procesowe stron

przez adwokatów lub radców prawnych. Zażalenie powinno być zatem sporządzone i wniesione przez profesjonalnego pełnomocnika. Nie respektując wynikającego z 87¹ k.p.c. przymusu adwokacko-radcowskiego, powódka doprowadziła do sytuacji, w której jej osobiste zażalenie jako niedopuszczalne z innych przyczyn musiało zostać odrzucone. Powołując się na art. 394¹ § 3 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c., art. 370 k.p.c. i art. 373 k.p.c., Sąd Okręgowy odrzucił zażalenie.

Zażalenie na powyższe postanowienie wniósł pełnomocnik powódki będący adwokatem, prawidłowo kierując je tym razem do Sądu Najwyższego. Pełnomocnik skarżącej wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia, zarzucając naruszenie: 1) art. 370 k.p.c., art. 373 k.p.c., art. 398²¹ k.p.c. i art. 394¹ § 3 k.p.c., poprzez uznanie, że na podstawie tych przepisów zachodziła podstawa do odrzucenia zażalenia bez wzywania powódki do uzupełnienia braków zażalenia oraz art. 398²¹ k.p.c. przez jego zastosowanie, 2) art. 357 § 2 k.p.c., poprzez niepouczenie powódki o terminie i sposobie wniesienia środka zaskarżenia.

W uzasadnieniu zażalenia podniesiono, że złożenie osobiście zażalenia przez stronę w sytuacji, gdy istnieje przymus adwokacki, stanowi brak, który podlega uzupełnieniu. Powódka nie była wzywana do uzupełnienia braków, a zatem odrzucenie zażalenia było przedwczesne. Ponadto art. 398²¹ k.p.c. ma zastosowanie tylko w postępowaniu przed Sądem Najwyższym, nie mógł go zatem zastosować Sąd Okręgowy. Powódka nie została pouczona o sposobie i trybie wniesienia zażalenia na postanowienie z 15 grudnia 2010 r., a w szczególności nie została pouczona, że zażalenie na to postanowienie musi być złożone przez profesjonalnego pełnomocnika. Brak pouczenia naruszał art. 357 § 2 k.p.c. Gdyby powódka została pouczona o przymusie adwokackim, to skorzystałaby z pomocy profesjonalnego pełnomocnika.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W pierwszej kolejności rozważenia wymagała dopuszczalność zażalenia.

Zgodnie z art. 394¹ k.p.c., zażalenie do Sądu Najwyższego przysługuje na postanowienie sądu drugiej instancji: 1) odrzucające skargę kasacyjną oraz skargę

o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia; 2) co do kosztów procesu, które nie były przedmiotem rozstrzygnięcia sądu pierwszej instancji. Ponadto w sprawach, w których przysługuje skarga kasacyjna, zażalenie przysługuje także na postanowienie sądu drugiej instancji kończące postępowanie w sprawie, z wyjątkiem postanowień, o których mowa w art. 398¹ k.p.c., a także postanowień wydanych w wyniku rozpoznania zażalenia na postanowienie sądu pierwszej instancji.

Rozstrzygnięcia wymagało, czy zaskarżone postanowienie Sądu Okręgowego z 9 marca 2011 r., którym Sąd Okręgowy odrzucił zażalenie powódki z 13 stycznia 2011 r. z powodu jego niedopuszczalności, jest postanowieniem co do kosztów procesu, które nie były przedmiotem rozstrzygnięcia sądu pierwszej instancji (art. 394¹ § 1 pkt 2 k.p.c.) lub postanowieniem kończącym postępowanie w sprawie (art. 394¹ § 2 k.p.c.). Tylko w przypadku zakwalifikowania zaskarżonego postanowienia do jednej z tych dwóch kategorii można byłoby przyjąć dopuszczalność zażalenia wniesionego przez pełnomocnika powódki i rozważyć jego zasadność.

Nie ulega przy tym wątpliwości, że zaskarżone postanowienie nie miało za przedmiot odrzucenia skargi kasacyjnej lub skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia (art. 394¹ § 1 pkt 1 k.p.c.).

Dopuszczalność zażalenia na postanowienie Sądu Okręgowego z 9 marca 2011 r. musi być przy tym rozważana w kontekście przedmiotu rozstrzygnięcia zawartego w postanowieniu Sądu Okręgowego z 16 września 2010 r., którym oddalono wniosek powódki „o uzupełnienie wyroku w przedmiocie kosztów”. Od tego postanowienia rozpoczął się ciąg kolejnych zażaleń powódki.

Powódka wniosła o uzupełnienie wyroku Sądu Wojewódzkiego z 22 stycznia 1998 r. przez zawarcie w nim rozstrzygnięcia o kosztach procesu. We wniosku nie powołała jego podstawy prawnej, ale należy przyjąć, że wniosek został złożony na podstawie art. 351 § 1 k.p.c. Zgodnie z tym przepisem, strona może zgłosić wniosek o uzupełnienie wyroku, jeżeli sąd nie orzekł o całości żądania, o natychmiastowej wykonalności albo nie zamieścił w wyroku dodatkowego orzeczenia, które według przepisów ustawy powinien był zamieścić z urzędu. Należy przyjąć, zgodnie z twierdzeniami faktycznymi powódki, że jej zdaniem Sąd

Wojewódzki jako sąd drugiej instancji powinien był orzec w wyroku o kosztach procesu z urzędu - na podstawie art. 109 § 1 zdanie drugie k.p.c., zgodnie z którym o kosztach należnych stronie działającej bez adwokata, radcy prawnego lub rzecznika patentowego sąd orzeka z urzędu. Chodziło zatem o uzupełnienie wyroku o rozstrzygnięcie dotyczące kwestii akcesoryjnej w stosunku do zasadniczego przedmiotu rozpoznania, tak bowiem należy traktować zawarte w wyroku postanowienie o kosztach procesu. O takim jego charakterze świadczy również możliwość rozpoznania wniosku o uzupełnienie wyroku co do zwrotu kosztów na posiedzeniu niejawnym (art. 351 § 2 k.p.c.) oraz wydanie orzeczenia uzupełniającego wyrok w postaci postanowienia, jeżeli uzupełnienie dotyczy wyłącznie kosztów (art. 351 § 3 k.p.c.).

W ocenie Sądu Najwyższego postanowienie Sądu Okręgowego z 16 września 2010 r. oddalające wniosek powódki „o uzupełnienie wyroku w przedmiocie kosztów” nie było postanowieniem „co do kosztów procesu, które nie były przedmiotem rozstrzygnięcia sądu pierwszej instancji” w rozumieniu art. 394¹ § 1 pkt 2 k.p.c. Prawidłowo kwestię tę ocenił Sąd Okręgowy w uzasadnieniu postanowienia z 15 grudnia 2010 r., powołując się na źródło nowelizacji art. 394¹ § 1 k.p.c., którym był wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 27 marca 2007 r., SK 3/05 (OTK-A 2007, nr 3, poz. 32). W wyroku tym Trybunał Konstytucyjny orzekł, że art. 393¹⁸ § 2 k.p.c., w brzmieniu obowiązującym do czasu jego uchylenia przez art. 1 pkt 11 ustawy z dnia 22 grudnia 2004 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz ustawy - Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. z 2005 r. Nr 13, poz. 98), w zakresie, w jakim uniemożliwiał zaskarżenie postanowienia w przedmiocie kosztów procesu zasądzonych po raz pierwszy przez sąd drugiej instancji, jest niezgodny z art. 78 w związku z art. 176 ust. 1 Konstytucji RP. Artykuł 393¹⁸ § 2 k.p.c. został uchylony (łącznie z całym rozdziałem dotyczącym kasacji). Od 5 maja 2005 r., w związku z wprowadzeniem skargi kasacyjnej, w jego miejsce wprowadzono nowy przepis, w zasadzie o identycznej treści normatywnej – art. 394¹ § 2 k.p.c. Trybunał nie mógł się jednak do niego odnieść, ponieważ nowy przepis nie był przedmiotem skargi konstytucyjnej. W uzasadnieniu zasygnalizował jednak, że art. 394¹ k.p.c. ma w zasadzie identyczną treść jak uznany za niezgodny z konstytucją art. 393¹⁸ k.p.c., który został uchylony i zastąpiony przez ten pierwszy.

W późniejszym wyroku, wydanym już po nowelizacji 394¹ § 1 k.p.c. (przez dodanie w nim punktu 2), Trybunał Konstytucyjny orzekł, że art. 394¹ § 2 k.p.c. w zakresie, w jakim - w brzmieniu obowiązującym do 21 maja 2009 r. - nie dawał podstaw do zaskarżenia postanowienia w przedmiocie kosztów procesu zasądzonych po raz pierwszy przez sąd drugiej instancji, jest niezgodny z art. 78 w związku z art. 176 ust. 1, w związku z art. 45 ust. 1 oraz w związku z art. 32 Konstytucji RP (wyrok TK z 9 lutego 2010 r., SK 10/09, OTK-A 2010, nr 2, poz. 10).

Wykładnia art. 394¹ § 1 pkt 2 k.p.c. nie może być dokonywana bez uwzględnienia sentencji oraz uzasadnienia wyroków Trybunału Konstytucyjnego z 27 marca 2007 r., SK 3/05 oraz z 9 lutego 2010 r., SK 10/09. Obydwa orzeczenia sądu konstytucyjnego dotyczyły bezpośrednio niezgodności z Konstytucją przepisów, które uniemożliwiały zaskarżenie postanowienia w przedmiocie kosztów procesu zasądzonych po raz pierwszy przez sąd drugiej instancji. Trybunał Konstytucyjny nie zajmował się natomiast kwestią oddalenia wniosku strony o uzupełnienie wyroku sądu przez rozstrzygnięcie o kosztach procesu, gdy sąd nie zawarł w swoim wyroku takiego rozstrzygnięcia.

Analiza uzasadnień wyroków Trybunału Konstytucyjnego z 27 marca 2007 r., SK 3/05 oraz z 9 lutego 2010 r., SK 10/09, prowadzi do wniosku, że przedmiotem tych rozstrzygnięć była wyłącznie sytuacja, gdy sąd drugiej instancji orzekł o kosztach procesu po raz pierwszy, a nie sytuacja, gdy o tych kosztach nie orzekł w ogóle, uznając, że nie ma do tego podstaw według art. 109 § 1 k.p.c. Stwierdzenie niezgodności z Konstytucją dotyczyło braku możliwości zaskarżenia postanowienia, którym po raz pierwszy w toku postępowania sąd drugiej instancji zasądził zwrot kosztów procesu. Tę niezgodność z Konstytucją naprawiła nowelizacja art. 394¹ § 1 k.p.c., w wyniku której dodano w tym przepisie punkt 2 (z mocą obowiązującą od 22 maja 2009 r.). Postanowienie Sądu Okręgowego z 16 września 2010 r. oddalające wniosek powódki „o uzupełnienie wyroku w przedmiocie kosztów” nie było postanowienia w przedmiocie kosztów procesu zasądzonych po raz pierwszy w toku postępowania przez sąd drugiej instancji. Sąd drugiej instancji nie orzekł przecież w ogóle o kosztach procesu, a powódka wniosła dopiero o uzupełnienie wyroku przez rozstrzygnięcie o kosztach. Gdyby Sąd Okręgowy uwzględnił wniosek powódki o uzupełnienie wyroku o rozstrzygnięcie o kosztach procesu i albo zasądził

te koszty, albo oddalił wniosek o ich zasądzenie, wówczas powódce przysługiwałoby zażalenie na zawarte w wyroku Sądu Wojewódzkiego (po jego uzupełnieniu) rozstrzygnięcie o kosztach. Dopiero wówczas mielibyśmy do czynienia z postanowieniem sądu drugiej instancji co do kosztów procesu, zasądzonych po raz pierwszy przez sąd drugiej instancji, które nie były przedmiotem rozstrzygnięcia sądu pierwszej instancji. Na takie postanowienie powódce przysługiwałoby zażalenie na podstawie art. 394¹ § 1 pkt 2 k.p.c. Na postanowienie sądu drugiej instancji oddalające wniosek o uzupełnienie wyroku przez rozstrzygnięcie o kosztach procesu (które nie jest postanowieniem co do kosztów procesu zasądzonych po raz pierwszy przez sąd drugiej instancji, które nie były przedmiotem rozstrzygnięcia sądu pierwszej instancji) nie przysługuje zażalenie na podstawie art. 394¹ § 1 pkt 2 k.p.c.

Zażalenie do Sądu Najwyższego na podstawie art. 394¹ § 1 pkt 2 k.p.c. przysługuje tylko na postanowienie sądu drugiej instancji o kosztach postępowania apelacyjnego, a także o kosztach postępowania kasacyjnego w przypadku uprzedniego uchylecia przez Sąd Najwyższy wyroku sądu drugiej instancji i przekazania sprawy temu sądowi do ponownego rozpoznania oraz rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego (art. 108 § 2 w związku z art. 391 § 1 i art. 398²¹ k.p.c.) (postanowienie Sądu Najwyższego z 27 stycznia 2011 r., II PZ 53/10, LEX nr 784936).

Postanowienie Sądu Okręgowego z 16 września 2010 r. oddalające wniosek powódki „o uzupełnienie wyroku w przedmiocie kosztów” nie było również postanowieniem kończącym postępowanie w sprawie w rozumieniu art. 394¹ § 2 k.p.c.

Postanowienie o zwrocie kosztów procesu nigdy nie jest orzeczeniem kończącym postępowanie w sprawie, o czym najlepiej przekonuje treść art. 394 § 1 pkt 9 k.p.c., który przewiduje możliwość wniesienia do sądu drugiej instancji zażalenia na postanowienie sądu pierwszej instancji, którego przedmiotem jest zwrot kosztów procesu (gdyby postanowienie w tym przedmiocie było orzeczeniem kończącym postępowanie w sprawie, wówczas podlegałoby zaskarżeniu zażaleniem na podstawie ogólnej formuły zawartej na samym wstępie art. 394 § 1 k.p.c., według której zażalenie do sądu drugiej instancji przysługuje na

postanowienia sądu pierwszej instancji kończące postępowanie w sprawie; regulowanie dopuszczalności zaskarżenia takiego postanowienia w punkcie 9 byłoby wówczas zbędne). Ponieważ zawarte w wyroku sądu drugiej instancji postanowienie o zwrocie kosztów procesu nie jest orzeczeniem kończącym postępowanie w sprawie, nie podlegało odrębnemu zaskarżeniu ani na podstawie uchylonego art. 393¹⁸ § 2 k.p.c., ani na podstawie obecnie obowiązującego art. 394¹ § 2 k.p.c. Z tej przyczyny - uwzględniając wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 27 marca 2007 r., SK 3/05 - ustawodawca znowelizował art. 394¹ § 1 k.p.c., dodając w nim punkt 2, który dotyczy możliwości zaskarżenia do Sądu Najwyższego postanowienia sądu drugiej instancji niekończącego postępowania w sprawie. Konieczność ingerencji ustawodawczej potwierdził kolejny wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 9 lutego 2010 r., SK 10/09.

W uzasadnieniu wyroku z 27 marca 2007 r., SK 3/05, Trybunał Konstytucyjny zauważył, że postępowanie w zakresie kosztów procesu jest postępowaniem akcesoryjnym w stosunku do postępowania głównego. Rozstrzygnięcie sądu o ostatecznym rozdziale kosztów procesu pomiędzy stronami oparte jest na zasadzie unifikacji i koncentracji kosztów procesu. Zgodnie z tymi zasadami, rozstrzygnięcie o kosztach następuje dopiero w orzeczeniu kończącym sprawę w instancji. Jednak samo postanowienie o rozliczeniu kosztów procesu między stronami nie kończy postępowania w sprawie. Rozstrzygnięcie o kosztach procesu zapada zawsze w formie postanowienia zamieszczonego w sentencji orzeczenia kończącego postępowanie główne. Jeżeli orzeczenie to zostanie zaskarżone (poprzednio kasacją, obecnie skargą kasacyjną), postanowienie dotyczące rozliczenia kosztów procesu dzieli losy tego orzeczenia. Kolejne postanowienia o kosztach w orzeczeniach kończących sprawę w instancji dotyczą w kolejnych stadiach orzekania innego zakresu i wymiaru tych kosztów. W zakresie orzekania o kosztach za sąd pierwszej instancji należy uznać ten sąd, który orzekł o kosztach w danym zakresie po raz pierwszy.

Stanowisko Trybunału Konstytucyjnego nie podważa utrwalonej w orzecznictwie Sądu Najwyższego wykładni pojęcia orzeczenia (w tym postanowienia) kończącego postępowanie w sprawie jako orzeczenia zamykającego drogę do wydania orzeczenia co do istoty sprawy w tej samej lub

wyższej instancji (por. np. uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 31 maja 2000 r., III ZP 1/00, OSNC 2001, nr 1 poz. 1). W orzecznictwie przyjmuje się, że postanowieniami kończącymi postępowanie w sprawie są postanowienia zamykające trwale drogę do wydania orzeczenia sądu danej instancji rozstrzygającego istotę sprawy w procesie (wyrokiem) lub w postępowaniu nieprocesowym (postanowieniem) albo do wydania orzeczenia co do istoty sprawy przez sąd wyższej instancji, a ponadto postanowienia, które kończą sprawę jako pewną całość poddaną pod osąd, a więc dotyczące całości sprawy i będące ostatnimi orzeczeniami wydanymi w postępowaniu. Przeciwnieństwem postanowień kończących postępowanie w sprawie są natomiast "postanowienia kończące w postępowaniu jedynie zagadnienia incydentalne, uboczne" (por. postanowienie Sądu Najwyższego z 19 listopada 1996 r., III CKN 12/96, OSNC 1997, nr 4, poz. 41 oraz uchwałę siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 24 listopada 1998 r., III CZP 44/98, OSNC 1999, nr 5, poz. 87). Takim właśnie postanowieniem, dotyczącym kwestii incydentalnej, jest postanowienie sądu drugiej instancji oddalające – ze względu na jego bezzasadność - wniosek o uzupełnienie wyroku sądu drugiej instancji o rozstrzygnięcie o kosztach procesu. Nie jest to postanowienie kończące sprawę jako pewną całość poddaną pod osąd. Oddalenie wniosku o uzupełnienie wyroku sądu drugiej instancji o rozstrzygnięcie o kosztach procesu nie zamyka drogi do wydania orzeczenia przez sąd drugiej instancji (skoro chodzi o uzupełnienie wyroku tego sądu) ani do wydania orzeczenia przez Sąd Najwyższy (skarga kasacyjna od prawomocnego wyroku sądu drugiej instancji może być wniesiona do Sądu Najwyższego niezależnie od tego, czy wyrok ten zostanie, czy nie zostanie uzupełniony o rozstrzygnięcia o kosztach procesu).

Powyższe rozważania prowadzą do wniosku, że na postanowienie Sądu Okręgowego z 16 września 2010 r. oddalające wniosek powódki „o uzupełnienie wyroku w przedmiocie kosztów” nie przysługiwało zażalenie ani na podstawie art. 394¹ § 1 pkt 2 k.p.c., ani na podstawie art. 394¹ § 2 k.p.c. Z tej przyczyny nie przysługuje również zażalenie na postanowienie Sądu Okręgowego z 9 marca 2011 r., którym Sąd ten odrzucił zażalenie powódki z 13 stycznia 2011 r. z powodu jego niedopuszczalności. Dzieli ono bowiem – z punktu widzenia dopuszczalności jego zaskarżenia - los postanowienia z 16 września 2010 r.

Wyliczenie postanowień, na które przysługuje zażalenie do Sądu Najwyższego jest wyczerpujące (art. 394¹ § 1 i 2 k.p.c.). Nie ma wśród nich postanowienia, którego przedmiotem jest odrzucenie zażalenia (czyli odpowiednika art. 394 § 1 pkt 11 k.p.c.). Postanowienie o odrzuceniu zażalenia jest postanowieniem niekończącym postępowania w sprawie, jeżeli postanowienie, od którego odrzucono zażalenie, również nie kończyło postępowania w sprawie. Kwestię dopuszczalności wnoszenia do Sądu Najwyższego zażaleń normuje całościowo art. 394¹ k.p.c. Instytucja zażalenia do Sądu Najwyższego podlega regulacji odrębnej od art. 394 k.p.c., ograniczającej dopuszczalność zażalenia do wypadków wyraźnie wymienionych w art. 394¹ k.p.c. Nie ma tu miejsca na wykładnię rozszerzającą. Dlatego przepis ten powinien być wykładany restrykcyjnie.

Z tych przyczyn zażalenie wniesione przez pełnomocnika powódki od postanowienia Sądu Okręgowego z 9 marca 2011 r. podlegało odrzuceniu jako niedopuszczalne (na podstawie art. 394¹ § 3 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c. i w związku z art. 370 i 373 k.p.c.).

Na marginesie należy zauważyć, że nawet gdyby przyjąć odmienną wykładnię art. 394¹ § 1 i 2 k.p.c. i uznać dopuszczalność wniesionego zażalenia, należałoby je oddalić jako oczywiście bezzasadne.

Wniesione przez powódkę zażalenie na postanowienie Sądu Okręgowego jako sądu drugiej instancji mogło być skierowane jedynie do Sądu Najwyższego (na podstawie art. 394¹ k.p.c.), a nie do Sądu Apelacyjnego, jak to dwukrotnie uczyniła powódka. W postępowaniu przed Sądem Najwyższym obowiązuje tzw. przymus adwokacko-radcowski (art. 87¹ k.p.c.). Zgodnie z art. 130 § 5 k.p.c., pisma procesowe sporządzone z naruszeniem art. 87¹ k.p.c. podlegają zwrotowi bez wzywania do usunięcia braków, chyba że ustawa stanowi inaczej. Zażalenie skierowane do Sądu Najwyższego musi być sporządzone i wniesione przez profesjonalnego pełnomocnika - adwokata lub radcę prawnego. Zażalenie do Sądu Najwyższego sporządzone osobiście przez stronę z naruszeniem przepisów o przymusie adwokacko-radcowskim nie może podlegać zwrotowi (środki odwoławcze nie podlegają bowiem zwrotowi), podlega natomiast odrzuceniu jako niedopuszczalne z innych przyczyn (na podstawie art. 394¹ § 3 k.p.c. w związku z

art. 398²¹ k.p.c. oraz w związku z art. 370 i 373 k.p.c.) bez wzywania do uzupełnienia braków. Środki odwoławcze i środki zaskarżenia sporządzone z naruszeniem art. 87¹ k.p.c. podlegają odrzuceniu jako niedopuszczalne z powodu braku zdolności postulacyjnej strony, a nie z powodu formalnego braku pisma procesowego podlegającego uzupełnieniu. Nie było zatem jakichkolwiek podstaw prawnych do wezwania powódki przez Sąd Okręgowy do uzupełnienia braków osobiście sporządzonego przez nią zażalenia. Pełnomocnik powódki podstaw takich zresztą nie wskazuje. Odrzucenia zażalenia nie można było w tej sytuacji uznać za przedwczesne. Sąd Okręgowy nie naruszył art. 394¹ § 3 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c. i w związku z art. 370 i 373 k.p.c. Kwestia ewentualnego niepouczenia powódki o sposobie zaskarżenia postanowienia z 15 grudnia 2010 r. uchyla się spod kontroli w postępowaniu zażaleniowym. Nie ma to bowiem doniosłości przy ocenie zasadności odrzucenia zażalenia sporządzonego osobiście przez powódkę. Brak pouczenia miałby natomiast znaczenie w razie złożenia przez powódkę ewentualnego wniosku o przywrócenie terminu do dokonania czynności procesowej (art. 168 i 169 k.p.c.).